

התקשרות

קונטרס שבועי לאנ"ש חסידי חב"ד לחיזוק ההתקשרות
לכ"ק אדמו"ר רבי מנחם מענדל בהרה"ק רלו"י מליובאוויטש

זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע

שיחות • אגרות • פניני חסידות לפה"ש • הלכות, מנהגים וטעמיהם • ניצוצות • זמנים

א'מו

ערב שבת קודש
פרשת ואתחנן / נחמו
י"ב באב התשע"ד

יוצא לאור על ידי
מכון ליובאוויטש שעליד
צעירי אגודת חב"ד באה"ק ת"ו - המרכז

נשים וטף, ולדבר דברי תורה, ומה טוב - לעשות
'סיום' מסכת¹⁴, ולתת לצדקה, ולקבל החלטות
טובות להוסיף בכל ענייני תורה ומצוות ובכל
עניינים טובים.

"ובהדגשה - התוועדות מתוך שמחה וטוב
לבב, בהתאם לכך ש'לא היו ימים טובים לישראל
כחמישה עשר באב', עד לשמחה הכי גדולה,
בדוגמת שמחת נישואין... ובפרט על-פי מנהג
ישראל שבימים אלו (לאחרי תשעה באב), מרבים
בשידוכין וחתונות בישראל (ובפרט שזה בא לאחרי
ההפסק בעניינים אלו ב'שלושת השבועות')¹⁵.
"...ידוע מנהג ישראל שמחמישה עשר באב
ואילך, מברכים איש את רעהו בכרכת 'כתיבה
וחתימה (וגמר חתימה) טובה', וכמרומוז במזלו
של חודש מנחם-אב, מזל אריה... - ראשי תיבות
'אלול, ראשהשנה, יום הכיפורים, הושענא-רבה',
היינו, שבחודש מנחם-אב נרמז גמר ושלמות
החתימה טובה בה'פתקא טבא' דהושענא-רבה"¹⁶.

התוועדויות בפרט ביומין זכאין הסמוכין לט'
באב, ועל-כל פנים: בחמישה-עשר באב, ובשבת
'שלו' שלאחריו, ובשבת שלאחריה, שבת מברכים
דחודש אלול, חודש החשבון (והתשלומין) דימות
שנה זו. ובשלוש פעמים הווי חזקה - חזקת תורה
ומצוותיה ומתוך שמחה וטוב לבב תמיד כל
הימים"⁹.

כל אחד מישראל צריך לעשות כל התלוי בו,
[כדי] שמיד בתחילת ובראשית היום (וכל היום
כולו) יהיה ניכר ש"לא היו ימים טובים לישראל
כחמישה עשר באב", כמבואר עניינו גם בהלכה,
שמיום זה ואילך צריכה להיות הוספה בלימוד
התורה וכי"¹⁰.

כדאי ונכון לפרסם ולהכריז בכל מקום את
הוראת חז"ל¹¹ ש"מחמישה עשר באב ואילך -
דמוסיף לילות על הימים לעסוק בתורה, יוסיף
חיים על חייו"¹².

"כדאי שיעשו בכל מקום ומקום התוועדות
גדולה בשמחה גדולה¹³: לקבץ יהודים - אנשים,

(14) "ובזה גופא - קדימה לסיום שבו מדובר מעלת היום דחמשה-
עשר באב... סיום מסכת תענית... דבר בעתו מה טוב" - שיחת ליל
ט"ו באב ה'תשמ"ז בתחילתה, 'התוועדויות' תשמ"ז ח"ד עמ' 220.
(15) ספר-השיחות תנש"א ח"ב עמ' 733.
(16) שם עמ' 770, וראה גם בעמ' 725 הערה 63. בע"פ היה הרבי
מקדים ומברך, כגון בשיחת י"ג מנ"א תשל"ט. וכן בסיום המאמר
דכ"ג מנ"א תשכ"ח ('ספר המאמרים - מלוקט' ח"ה עמ' שמו,
ומצוין שם ללקוטי שיחות ח"ד עמ' 1163 בהערה, שבכ"מ מנ"א
מתחלת - בנוגע לכמה עניינים - ההכנה לראשהשנה). **בכתב** -
בדרך-כלל היה מאחל רק מיום א' דר"ח אלול, אך היו יוצאים-מן-
הכלל ('אוצר מנהגי חב"ד', אלול-תשרי, עמ' יב-יג. וראה 'בית חיינו'
גיליון 99 עמ' 14).

(9) ממכתב (כללי-פרטי) מוצאי ת"ב ה'תשד"מ (באותה שנה, ובעוד
שנים שחל ר"ה שלהן - ובחז"ל כל חגי תשרי -
בימי ה'ז, הדגיש הרבי פעמים רבות את מעלת ה'חזקה'), לקוטי-
שיחות כרך לט עמ' 229.
(10) 'התוועדויות' תשמ"ט ח"ד עמ' 157, 412, 415.
(11) תענית לא,א ובפירש"י. רמ"א יו"ד רמו סעיף כ"ג, מג"א או"ח
רלח ס"ק א.
(12) ובמיוחד להוסיף בשיעורי תורה ברבים, לייסד חדשים ולחזק
ולהרחיב את השיעורים הקיימים - 'התוועדויות' תש"נ ח"ג עמ'
124.
(13) באופן של 'משתה ושמחה', אכילה ושתייה, ועד לסעודה ממש
(התוועדויות' תשמ"ט ח"ד עמ' 157, עיי"ש).

לזכות

אנשי החסד הדגולים

הרה"ח ר' אברהם משה דייטש והרה"ח ר' גבריאל גופין שיחיו
ולע"נ האחים הרה"ח ר' זלמן יודא ור' יוסף יצחק,
בני הרה"ח ר' שלום ישעי' ע"ה דייטש

הלכות ומנהגי חב"ד

שבת קודש פרשת ואתחנן

י"ג במנחם-אב, שבת נחמו

בקריאת 'שניים מקרא ואחד תרגום' קוראים את עשרת-הדיברות ב'טעם התחנות'.¹ החשוב צדק שעל כל אחד ואחד לעשות בקשר ללימוד התורה, נתינת הצדקה וכללות המצוות במשך כל השנה, מתחיל משבת נחמו.² בעת קריאת עשרת-הדיברות עומד הקהל, ופניו אל ספר-התורה.³ קוראים את עשרת הדיברות ב'טעם העליון'.⁴ פרקי אבות - פרק ד.

יום שני

חמישה-עשר באב

סוף זמן קידוש לבנה לכתחילה - יום ראשון בלילה, אור ליום שני ט"ז באב, בשעה 01:12.⁵ אין אומרים תחנון, גם לא במנחה שלפניו, ואין מתענים אפילו חתן ביום חופתו.⁶

(1) שו"ע אדה"ז סי' תצד ס"א. בכף החיים (סי' סא ס"ק לה) דן אודות החשש בקריאת פסוק 'שמע' פעמיים בשמות משום 'האומר: שמע, שמע' (בשו"ע אדה"ז שם ס"ח), והביא מס' מאמר מרדכי דדברי מנחם, שאין לחוש כיוון שקריאתו מוכחת עליו שכופל כל הפסוקים. וכ"כ בס' עוד יוסף חי פ' יוגש.

(2) ספר-השיחות תשמ"ח ח"ב עמ' 582.

(3) ספר-המנהגים עמ' 31.

(4) לוח כולל-חב"ד פ' יתרו, כדעה האחרונה בשו"ע אדה"ז שם. אדה"ז היה קורא את עשרת הדיברות דפ' ואתחנן בנוסח-טעמים מיוחד, שונה מזה של הקריאה בכל השנה ואף מזה של עשה"ד דפ' יתרו, וכן נהגו גם כל בניו. הוא לימד זאת להרה"ק הרב"ש בן הצמח-צדק, שלימד זאת להרה"ק הר"א אחי כ"ק אדמו"ר מהורש"ב נ"ע (לקוטי-דיבורים ח"ב עמ' 459. וראה תולדות אדה"ז ח"ד עמ' 1070).

(5) ובדיעבד כדעת החת"ם סופר כל הלילה.

(6) לוח כולל-חב"ד, ע"פ סידור אדה"ז לפני "למנצח... יענק", ומג"א סי' תקע"ג ס"ק א.

יום אחרון לנטיעה לפני שנת השמיטה?
* נטיעת עצי-פרי גלויי-שורש (כגון תמרים) יש לסיים עד ט"ו באב לפני השקיעה.⁸ וכן הדין בעצי-פרי הנמצאים בגוש אדמה שיש חשש שיתפורר במהלך הנטיעה.
* נטיעת עצי-פרי בגוש אדמה המספיק למחייתם לשבועיים, מותרת עד כ"ט באב. אם מנקבים לפני כ"ט באב את הכלי שבו נמצא השתיל בנקב שקוטרו 2 ס"מ לפחות, ומניחים אותו על אדמה גלוייה ("עציץ נקוב"), מותר לטעת את העץ עד ערב ראש השנה.
* כמורכן מותר לעקור עץ עם גוש אדמה המספיק למחייתו למשך שבועיים ולנטוע אותו מחדש עד ערב ראש השנה.
* לכתחילה יש לסיים נטיעת עצי-סרק גלויי שורש עד ט"ו באלול. בשעת הדחק מותר לטעת אותם עד ערב ראש השנה. נטיעת עצי-סרק בגוש אדמה המספיק למחייתם מותרת עד ערב ראש השנה.

בנוגע לימים אלו כתב הרבי: "על-פי מנהג ישראל, אשר תורה היא, לקדש הלבנה דווקא במוצאי תשעה באב... הרי הזמן גרמא לחדש ההתעוררות להחלטות טובות בכל ענייני תשובה והתורה ומצוותיה, שהן המבטלות סיבת הגלות... וכיוון שגדול כוח החלטות הנעשות בציבור - לקבלן בהתאסף רבים יחד בהתוועדות שמחה, שמחה באמירת דברי תורה, שהיא המשמחת לב ועיניים מאירה, ושמחה פורצת גדר והגבלה בלימוד התורה והידור בקיום מצוותיה,

(7) ראה רמב"ם הל' שמיטה ויובל פ"ג ה"א. משפטי ארץ שביעית פ"א, קט"ף שביעית פ"ג, ו"ש"נ.

(8) שבועיים לקליטה, ועוד שלושים יום - כדי שהשנה השישית תהיה השנה הראשונה למניין שנות ערלה, ולא יאמרו שהעץ ניטע בשנת השמיטה.

מורה שיעור ללימוד היומי ברמב"ם

י"ב במנחם-אב ה'תשע"ד - י"ט במנחם-אב ה'תשע"ד

יום	יום בחודש	ג' פרקים ליום	פרק א' ליום	ספר-המצוות
ו'	י"ב במנחם-אב	הלי' טומאת צרעת פרק יא-יג.	הלי' מלוה ולוה פרק ז.	מ"ע קיא.
ש"ק	י"ג במנחם-אב	פרק יד-טז.	פרק ח.	מ"ע קב. קג.
א'	י"ד במנחם-אב	הלי' מטמאי משכב ומושב.. בפרקים אלו. פרק א-ג.	פרק ט.	מ"ע צט.
ב'	ט"ו במנחם-אב	פרק ד-ו.	פרק י.	מ"ע ק.
ג'	ט"ז במנחם-אב	פרק ז-ט.	פרק יא.	מ"ע קו.
ד'	י"ח במנחם-אב	פרק יב-יג.	פרק יב.	מ"ע קד.
ה'	י"ח במנחם-אב	פרק יג. הלי' שאר אבות הטומאות.. בפרקים אלו. פרק א-ב.	פרק יג.	מ"ע קד. צו.
ו'	י"ט במנחם-אב	פרק ג-ה.	פרק יד.	מ"ע צו.

זמני השבוע*

תאריך	עלות השחר**		זמן ציצית ותפילין	זמן זריחת החמה	סוף זמן ק"ש	חצות היום והלילה	מנחה גדולה	שקיעת החמה***	צאת הכוכבים
	72 ד'	120 ד'							
ו', י"ב במנחם-אב	3:42	4:41	5:05	6:08	9:21	12:46	1:20	7:32.0	7:58
ש"ק, י"ג במנחם-אב	3:44	4:42	5:06	6:08	9:22	12:46	1:20	7:31.1	7:57
א', י"ד במנחם-אב	3:45	4:43	5:07	6:09	9:22	12:46	1:20	7:30.1	7:56
ב', ט"ו במנחם-אב	3:46	4:43	5:08	6:10	9:22	12:46	1:19	7:29.1	7:55
ג', ט"ז במנחם-אב	3:47	4:44	5:08	6:10	9:22	12:46	1:19	7:28.2	7:54
ד', י"ח במנחם-אב	3:49	4:45	5:09	6:11	9:23	12:45	1:19	7:27.2	7:53
ה', י"ח במנחם-אב	3:50	4:46	5:10	6:11	9:23	12:45	1:19	7:26.1	7:52
ו', י"ט במנחם-אב	3:51	4:47	5:11	6:12	9:23	12:45	1:18	7:25.1	7:51

* הזמנים מתייחסים לאזור המרכז. באזור ההרים והעמקים יש שינויים שעשויים להגיע למספר דקות.
** לגבי זמן עלות השחר הנהוג בחב"ד קיימות שלוש דעות. הבאנו את הזמנים לפי הדעה המוקדמת ביותר והמאוחרת ביותר, וראוי להחמיר לפי העניין.
*** זמני השקיעה כאן הם לפי השקיעה הנראית. אולם אדה"ז בסידורו (יסדר הכנסת שבת) מכיר בשקיעה האמיתית, המאוחרת ממנה "בכמו ארבע מינוטין" (לשון אדה"ז שם. שיעור התלוי במיקום ובעונות השנה).

זמני הדלקת הנרות וצאת השבת

פרשת	ירושלים		תל-אביב		חיפה		באר-שבע	
	הדה"נ	צה"ש	הדה"נ	צה"ש	הדה"נ	צה"ש	הדה"נ	צה"ש
ואתחנן / נחמו	6:54	8:08	7:10	8:11	7:02	8:11	7:11	8:10
עקב	6:47	8:01	7:03	8:03	6:55	8:04	7:04	8:02

עורך אחראי: לוי יצחק שייקביץ • עורך: נחמיה קפלון • הגהה: יוסף יצחק אולידורט

מו"ל: מכון ליובאוויטש שעליד צעירי-אגודת-חב"ד באה"ק ת"ו - המרכז

יור: הרב יוסף יצחק הכהן אהרונוב

כתובת: ת"ד 14 כפר-חב"ד 6084000, טל' 03*9607588, פקס: 03*9606169

ISSN 0793-7474 אינטרנט: www.chabad.org.il דואר אלקטרוני: chabad@chabad.org.il

קדיש והחזרת ס"ת

חצי קדיש והכנסת ספר תורה לארון קודש

בנוגע לקדיש אחר מפטיר במנחה בתענית ציבור [וכן בקדיש בשבת אחר קריה"ת במנחה¹] - ב"התקשרות" דש"פ פינחס השתא (ב'לוח השבוע', גיליון א'מב) נאמר בהערה 48: "במראות קודש נראה, שכאשר היה הרבי ש"ץ, התחיל את החצי קדיש במנחת תענית ציבור מיד לאחר סיום ברכות ההפטרה (כדי למנוע הפסק, ע"ד מנהגו במנחת ש"ק), ותוך כדי אמירתו, אמרו "יהללו" והזירו את הס"ת לארון הקודש". בדקתי עכשיו בווידאו את כל הד' צומות של שנת תשמ"ח-תשמ"ט, ושם:

א. בתענית אסתר תשמ"ח (בביתו הק') - מיד כשהרבי מסיים את ברכות ההפטרה, הולך לכיוון העמוד, והס"ת הולך אחריו, והרבי מתחיל מיד קדיש במהירות הרגילה, ובינתיים (בעת אמירת הקדיש) מכניסים הס"ת לארון הקודש. [לא ראיתי מתי אומר הרבי יהללו].

ב. בשבעה עשר בתמוז תשמ"ח (נדחה. בביתו הק') - מיד כשהרבי מסיים את ברכות ההפטרה, הולך לכיוון העמוד (לאט), והס"ת הולך אחריו. כשהרבי מגיע לעמוד מסתובב ומחכה שהס"ת יהי קרוב יותר אליו, וניגש לנשק הס"ת, ומסתובב לעמוד ומתחיל קדיש במהירות הרגילה. כשהתחיל הקדיש כבר הי' הס"ת בפנים, ומתחילים לסגור הארון קודש [לא ראיתי מתי אומר הרבי יהללו].

ג. בצום גדלי' תשמ"ט (ב'770) - אחרי סיום ברכות המפטיר הולך כ"ק לכיוון העמוד בהליכה איטית ומחכה בעמוד שיכניסו הס"ת לארון הקודש, ואחרי שסוגרים הארון קודש, מתחיל לדפדף בסידור בכמה מקומות, אח"כ מסתובב ומסמן לרי"ל שי' גרונר, וכשהרי"ל גרונר ניגש אומר לו הרבי: קדיש? והוא אומר: יא. והרבי אומר את הקדיש.

ד. בעשרה בטבת תשמ"ט (בביתו הק') - אחרי סיום ברכות המפטיר, מחכה הרבי שהס"ת יילך לפניו, והולך אחריו מעט עד שנעמד בעמוד. ומחכה בעמוד שיכניסו הס"ת לארון הקודש, ואחרי שסוגרים את הארון קודש אומר את הקדיש.

ולעניין מנחת שבת קודש: בשנים האחרונות, כשהרבי התפלל מנחה על בימת ההתוועדות באמצע בית הכנסת, הנה בשבתות בהם התפלל לפני העמוד: כ"ב שבט, ו' תשרי, כ' אב - הנה לאחר הגלילה הי' הרבי מחכה עד שיכניסו הס"ת לארון הקודש, ורק אחרי שסגרו את הארון קודש אמר את החצי קדיש³. והוא מנהג שנהג הרבי ברבי"ם⁴ ויותר מג"פ, ולכאורה, מוכח מזה שהרבי שינה את המנהג שנקבע בשנת תש"ב⁵, לומר קדיש קרוב לסוף הגלילה.

הרב חיים שאול ברוק, הנחות בלה"ק, ברוקלין נ.י. (ההערות בשולי הגיליון הן מהרב גינזבורג)

1) בסידור הרב רסקין (עמ' שי"שכא) דן בעניין זה, ובדברי שו"ת דברי נחמיה (סו"ס יט), שער הכולל (פכ"ט ס"ד), הגרא"ח נאה (קצות השלחן סי' צא בבדה"ש ס"ק ד, פסקי הסידור אות קלד [כצ"ל] בהערה, ובקונטרס הסידור אות לא), ובדברי הרבי בנדון ('רשימות' שבט תש"ב, חוב' ה עמ' 9 = 'רשימת היומן' עמ' תטו. אג"ק ח"ג עמ' קלח, וס' המנהגים עמ' 34). ולגבי תענית ציבור, הבין מדברי השער הכולל ששונה מש"ק - כי אז הפסק לאחר ההפטרה קצר מאד, וצ"ל הקדיש רק לאחר החזרת הס"ת (כדלהלן ברוב התעניות), עיי"ש.

2) שאלה זו שאלו כל השנים כשהיתה ההנהגה הרגילה במנחת ש"ק.

3) והוא כ"מנהג העולם" בזה. הנהגה זו הובאה גם בסידור הרב ראסקין שם.

4) וכדי להוציא את הרבים, ע' אג"ק ח"ב עמ' לט.

5) ע"כ "ק"א אדמו"ר מהוריי"צ (שגם הורה אז כך למעשה, לקט הליכות ומנהגי ש"ק עמ' 58). עיין בסידור הנ"ל, שבעיקרו - נקבע המנהג ע"י אדה"ז, ונרמז בלשון סידורו.

החורבן והנחמה בגשמיות וברוחניות

- כל חטא כלול משני חטאים - חטא בגשמיות וחטא ברוחניות •
- כתוצאה מזה אירע חורבן כפול - חורבן בית המקדש הגשמי והרוחני
- גם יחד • הנחמה אף היא תהיה כפולה - נחמה ברוחניות ונחמה בגשמיות • והדבר תלוי בעבודת האדם, שאצלו יהיו הגשמיות והרוחניות לדבר אחד - לימוד תורה וקיום מצות גשמי עם רגש מלא וכוונה רוחנית • משיחת כ"ק אדמו"ר נשיא דורנו

עשה עמי, וכיוון שחטאו בכפליים לקו בכפליים כו' ולפי שמצוותיה כפולות נחמותיה כפולות שנאמר נחמו נחמו עמי כו".
ויש במדרש זה כמה דברים הדורשים ביאור:
א) איך ייתכן לומר שכאשר עשו חטא - אפילו "חטאו בכפליים" - יהיה על כך עונש כפול ונחמה כפולה ("לקו בכפליים, מתנחמים בכפליים"): אפילו כאשר החטא הוא כפול - הרי העונש ונחמה על זה היא, שעל כל חטא מקבלים עונש אחד ואחר-כך ישנה (עלידי התשובה) נחמה אחת¹⁰.

מהלשון "לקו בכפליים" (והפסוק המובא על כך - "כי לקחה מיד ה' כפליים בכל חטאותיה") מתנחמים בכפליים, משמע שהעונש והנחמה הם כפולים (אפילו כאשר החטא הוא חטא אחד) [דאם לא כן - מאי קא-משמע-לן? הרי זה דבר הפשוט שעבור חטא מקבלים עונש, ואחרי זה - באה נחמה, ומהו החידוש בזה שמפני ש"חטאו בכפליים", "לקו בכפליים" ו"מתנחמים בכפליים"?] ולכאורה - איך אפשר לומר בכלל

א. הפטרת השבת - השבת הראשונה מ"שבע דנחמתא"¹ - "מתחילה ב"נחמו נחמו עמי"². והנה, במדרשי חז"ל מבוארים כמה טעמים בכפל של "נחמו נחמו" (כדלקמן). ואחד מהם באיכה רבה³: "את מוצא שבדבר שחטאו ישראל בו לקו ובו מתנחמין כו'. חטאו בכפליים דכתיב⁴ חטא חטאה ירושלים, ולקו בכפליים דכתיב⁵ כי לקחה מיד ה' כפליים בכל חטאותיה, ומתנחמים בכפליים דכתיב נחמו נחמו עמי יאמר אלו קיכם". ועל-ידרך זה מובא בילקוט שמעוני⁶: "כתיב נחמו נחמו עמי, למה שני פעמים, רבי אומר לפי שכל מכות הללו שלקו כפולות היו, שכן ירמיהו אומר שבר על שבר נקרא⁷, בכה תבכה⁸ כו' וכל-כך למה, לפי שחטאה בכפליים שנאמר⁹ כי שתיים רעות

1) ראה תוד"ה ראש - ר"ה לא, ב. טואו"ח סו"ס תכת. ועוד.
2) ישעיהו מ, א.
3) ספ"א.
4) איכה א,ח.
5) ישעיהו שם, ב.
6) איכה רמז תתריח.
7) ירמיהו ד,כ.
8) איכה שם, ב.
9) ירמיהו ב,ג.

10) ד"ה נחמו - בספר המאמרים אידיש עמ' 126.

ועל כורחך אתה חי

הוא היה אומר... ודע, שהכול לפי החשבון. ואל יבטיחך יצרך, שהשאל בית מנוס לך – שעל כורחך אתה נוצר, ועל כורחך אתה נולד, ועל כורחך אתה חי, ועל כורחך אתה מת, ועל כורחך אתה עתיד ליתן דין וחשבון לפני מלך מלכי המלכים הקדושי ברוך הוא (פרק ז, משנה כב)

...מלבד הצער של הנשמה בירידה לעולם הזה מצד השייכות לעניינים גשמיים כשלעצמם, ניתוסף בזה עוד יותר מצד מציאות הרע שבעוה"ז הגשמי והחומרי, ומה גם שמציאות הרע הוא בתוקף, כמובא בתניא מה שכתוב בעץ-חיים שהרע שבעולם הזה החומרי הוא שמרי הקליפות הגסות כו' ולכן כל מעשה עולם הזה קשים ורעים והרשעים גוברים בו.

ובזה ניתוסף עוד יותר – מצד מציאות היצר הרע, ש"אקדמיה טעניא" וכו'. ועד כדי כך גדלה הירידה בעולם הזה – שאפילו ענייני קדושה, לימוד התורה וקיום המצוות, יכולים להיעשות באופן שלא כדבעי, שעל זה נאמר "ולרשע אמר אלקים מה לך לספר חוקי", כיוון שכל התורה ומצוות שעושה בעודו רשע מוסיפים כוח בקליפות לפי שעה [. . .] ומובן גודל הירידה שבזה – "כמשל האוחז בראשו של מלך ומורידו למטה וטומן פניו בתוך בית הכסא כו', שאין לך עלבון גדול מזה אפילו עושה כן לפי שעה" (כמבואר בתניא).

וזהו הטעם שירידת הנשמה בגוף היא בדרך הכרח, כמאמר "על כרחך אתה חי" – דלכאורה, כיוון שרצונה של הנשמה לקיים רצון הקב"ה, שזהו כל עניינה, הנה ביודעה שהכוונה העליונה היא בירידתה למטה, צריכה הירידה למטה להיות ברצון, ולא בדרך הכרח – אלא ההכרח הוא מצד גודל הצער והייסורים שבירידה למטה.

וכמבואר בשיחת כ"ק מו"ח אדמו"ר אודות סדר ירידת הנשמה בגוף, שבלכתה מאוצר הנשמות מוליכים אותה דרך גן-עדן, ואחר כך מוליכים אותה דרך הגיהנום וכו', ועל-ידי זה מתוודעת היא למהותו של עולם הזה הגשמי, ואז טוענת הנשמה: מדוע דוחפים אותה לעולם ירוד שכזה, "אָ ווילדע פליישיקע וועלט" (עולם גשמי פראי), להתלבש בגוף, "אָ זאָק פלייש און ביינער מיט זודיקע בלוט" (שק בשר ועצמות עם דם רותח)!. . . – ולכן הירידה למטה היא בדרך הכרח.

[. . .] וזהו שאמרו חז"ל "אין אדם עובר עבירה אלא אם כן נכנס בו רוח שטות" – כי: כאשר יתבונן האדם – אפילו בהתבוננות קלה – עד כמה גדול ריחוק הערך של תאוותיו לגבי שכלו, אפילו השכל של נפש הבהמית . . . וריחוק הערך דנפש השכלית לגבי נפש האלקית, שגדלה מעלתה ביותר, עד שאצלה אין תפיסת מקום אפילו לשכלו של האדם, ועל אחת כמה וכמה שתאוותיו אין תופסים מקום כלל וכלל –

הרי על-פי שכל – איך יצדק בעיניו ("ווי איז באַ אים רעכט") שבשביל מילוי תאוותיו, יגרום – בידים וברצון – צער וייסורים להנשמה, ועוד ייסורים גדולים ביותר, שלאחרי כל הצער והייסורים שבירידת הנשמה למטה [אשר, עם היות שאין זה באשמתו, ד"על כרחך אתה חי", הרי זה רק בתחלת הירידה למטה, אבל לאחרי כן רצונו בכך, שלכן ישנו אז ה"על כרחך" השני – "על כרחך אתה מת"], יהיה זה ללא תכלית! וכיוון שכן, הרי האפשרות לעניין של חטא אינה אלא מפני ש"נכנס בו רוח שטות", שאז נדמה כבהמה שאין לה שכל! ולאידך גיסא – התבוננות זו מעוררת אותו לנצל כל רגע ולבחור את החלק הטוב שבירידת הנשמה למטה.

(תורת מנחם ה'תשי"ד; כרך י עמ' 192-195 – בלתי מוגה)

היינו נחמה אחת שיש בה ב' נחמות. (ג) "מצוותיה כפולות" – מאן דכר שמיה!?! מדובר כאן על "חטאו בכפליים" שהביא ל"לקו בכפליים" ולכן "מתנחמים בכפליים" – ומדוע מזכיר ש"מצוותיה כפולות"¹⁷, ויתירה מזו – שהטעם לכך ש"מתנחמים בכפליים" הוא "לפי שמצוותיה כפולות" (היפך ראשית העניין שזהו לפי ש"לקו בכפליים")¹⁸. (ד) מהו הפירוש "מצוותיה כפולות"?

ב. והביאור בזה: מהלשון "חטאו בכפליים, לקו בכפליים, מצוותיה כפולות, נחמותיה כפולות" מובן כנ"ל, שלא מדובר אודות ב' חטאים, וכנגדם – ב' עונשים; ב' מצוות, וכנגדם – ב' נחמות, אלא אודות כפליים – חטא כפול שמביא לעונש כפול ומצוות כפולות שמביאות לנחמה כפולה. ולכן (וההכרח על זה הוא מכך ש)נאמר בפסוק "נחמו נחמו עמי", ולא "נחמו עמי נחמו עמי": אילו נאמר "נחמו עמי נחמו עמי" היתה המשמעות שישנן ב' נחמות (שונות) [כולל גם הפירוש ש"נחמו עמי" הב' הוא לארדווקא עמוק יותר מ"נחמו עמי" הא', ואינו אלא הכפלה כדי לחזק את הנחמה]; "נחמו נחמו עמי" פירושו ש"עמי" האחד והיחיד מתנחם בנחמה כפולה – נחמה בכפליים – "נחמו נחמו", ב' לשונות של נחמה המתייחס לאותו "עמי" [שמזה מובן ש"נחמו" הב' הוא עוד עניין ודרגה בנחמה]. ועל פי זה מובן גם שכל הפירושים (הנ"ל) במדרשי רז"ל על הכפל "נחמו נחמו", אין משמעם ב' נחמות שונות אלא נחמה אחת שהיא כפולה – על בית ראשון ועל בית שני, נחמה עליונים נחמה תחתונים וכו'.

ג. בית-המקדש – שעליו קאי ה"נחמו נחמו" – היה בית כפול, בית גשמי ורוחני גם יחד בגלוי:

(17) ובפרט שבאי"ר שם לא הוזכר עניין זה (דמצוותיה כפולות) כלל. (18) הכוונה בזה בפשטות היא, דכשם שהלקו בכפליים בא כתוצאה מחטא בכפליים, כמו"כ הנחמה בכפליים באה ע"ז שמקיים מצוות שכפולות הן. אבל צריך ביאור בזה שמלשון המדרש משמע, שהכפל דנחמה קשור בזה שמצוותיה כפולות, וגם – מהו הפירוש דמצוותיה כפולות, כדלקמן בפנים.

שהקב"ה יעניש על חטא בכפליים¹¹ ח"ו, ולהעיר מהכלל¹²: "מרובה מידה טובה כו"¹³!?! (ב) כיוון שמדובר, לכאורה, אודות ב' נחמות (על ב' המכות) – לשון הפסוק היה צריך להיות "נחמו עמי נחמו עמי" שמדגיש יותר שבני-ישראל ("עמי") מתנחמים ב' פעמים; מה-שאינן מהלשון "נחמו נחמו עמי" משמע שישנו (רק) אירוע אחד שמורכב מנחמה כפולה.

ובפרט על-פי המבואר במדרשי חז"ל נוספים¹⁴ שהכפל של "נחמו נחמו" מבטא ב' עניינים שונים בנחמה: נחמה אחת "על בית ראשון" והב' "על בית שני" (כנגד ב' הפעמים ש"בכה תבכה"), ויתירה מזו: לפי פירושים אחרים במדרש, ב' הנחמות (אינן רק ב' עניינים שונים, אלא) הן עניינים הפכיים מן הקצה אל הקצה: "נחמוה עליונים נחמוה תחתונים, נחמוה חיים, נחמוה מתים, נחמוה בעולם הזה נחמוה לעולם הבא, נחמוה על עשרת השבטים נחמוה על שבט יהודה ובנימין"; וכן לפירוש ש"נחמו נחמו" הם כנגד ב' הנחמות של הקב"ה והנביאים – "אני¹⁵ ואתם נלך וננחמה, הוי נחמו נחמו עמי, נחמוה נחמוה עמי (העיי"ן בחיריק, ופירוש עמדי)".

ועל-פי כל פירושים אלו היה מתאים יותר לכאורה, שיהיה כתוב "נחמו עמי נחמו עמי" שמשמעו ב' נחמות שונות ("נחמו עמי" על הבית הראשון ו"נחמו עמי" פעם שנייה על הבית השני, או נחמה אחת על עשרה השבטים ונחמה שנייה על שבט יהודה ובנימין וכו'), ולא "נחמו נחמו עמי"¹⁶ שמשמעו ש"עמי" מתנחם בנחמה כפולה,

(11) רד"ה נחמו תרכ"ו (סה"מ תרכ"ו עמ' קצה). תער"ב (המשך תער"ב ח"א עמ' עז).

(12) סוטה יא, א, וש"נ.

(13) בשלמא הנחמה בכפליים – הוא מפני שמידה טובה מרובה כו', אבל מה שייך לקתה בכפליים כו', ומפני שלקתה בכפליים לכן ניחמה בכפליים (המשך תער"ב שם).

(14) יל"ש ישעיהו רמז תמד. פסיקתא דפ' נחמו.

(15) יל"ש שם רמז תמג. פסיקתא שם.

(16) וגם לפי פרש"י (ישעי' שם) שהכפל "נחמו נחמו" פירושו – "נחמו אתם נביאי נחמו את עמי" (היינו, שזהו הדיבור לנביאים שינחמו את ישראל) – "אינו מובן מהו עניין הדיבור לנביאים שינחמו והלא דבור הנבואה זהו גופא הנחמה, וכשאומר לנביאים נחמו הרי המשמעות שיש איזה נחמה לבד דבור הנבואה עצמה, וצ"ל מהו הנחמה הזאת" (המשך תער"ב שם. סה"מ אידיש שם). וראה לקמן הערה 50.

פרשת ואתחנן

אתה החילות להראות את עבדך את גדלך... אעברה נא (ג,כד-כה)

מבואר בחסידות שכשם שקריעת ים־סוף היתה הכנה למתן תורה, כן גם לעתיד, כהכנה לגילוי סודות התורה, יהיה "והניף ידו על הנהר" (ישעיה יא).
זהו שרמז הכתוב:

"אתה החילות להראות את עבדך את גדלך" – "גדלך" רומז לקריעת ים־סוף, כמאמר רז"ל (ברכות נח) "הגדולה זו קריעת ים־סוף". ועל זה התפלל משה רבנו, שכשם שזכיתי שקריעת הים היתה עליידי, כך אזכה שגם "והניף ידו על הנהר" יהיה עליידי, "אעברה נא".

(אור התורה דברים עמ' קיב)

עלה ראש הפסגה (ג,כז)

לא נענה אלא בתפילה, שנאמר אל תוסף דבר אלי וסמיך ליה עלה ראש הפסגה (בדבר תפילה זו נטרציתי להראותך אותה, רש"י) (ברכות לב)

מי שתורתו אומנותו פטור מן התפילה (שבת יא), ואין לך אדם שתורתו אומנותו יותר ממושה. מדוע אס'כן היה משה זקוק לתפילה?
אלא שני סוגים יש בתפילה – תפילה רגילה, שהיא חיוב בכל יום, ותפילה שמטרתה לבטל גזרה רעה. מי שתורתו אומנותו פטור מן הסוג הראשון של תפילה, אבל גם הוא זקוק לתפילה כדי לבטל גזרה רעה.

(אור התורה דברים עמ' קלו)

ועתה ישראל (ז,א)

השם ישראל מורה על ניצחון במלחמה, "כי שרית עם אלוקים ועם אנשים ותוכל" (וישלח לב). דווקא בזמן הזה נקראת הנפש האלוקית 'ישראל', על שם ניצחונה על הנפש הבהמית; ואילו לעתיד, שאז יבטל הרע לגמרי ולא יהיה צורך במלחמה, לא תיקרא עוד בשם זה.

(לקוטי תורה דברים עמ' לח)

ואתם הדבקים בה' אלוקים חיים כולכם היום (ז,ד)

בזוהר מבואר הפסוק כך: הדבקות בקב"ה וההתבטלות אליו יתברך אינה ממעטת את חיותו של האדם, אלא להפך – היא מביאה חיים אמיתיים. ככתוב (משלי יט) "יראת ה' לחיים". היינו, שככל שתגדל יראתו וביטולו של האדם, יתרבה שפע חיותו.
באותו עניין אומר הרב המגיד ממזריטש:
מדוע חיים המלאכים חיים נצחיים? – כי יש בהם יותר יראת־שמים.

(סדור עם דא"ח עמ' 164)

הנחמה בבית־המקדש השלישי, "מקדש א־דני כוננו ידיך"²⁶, שיהיה מקדש נצחי²⁷, השלימות של בית כפול – מקדש רוחני שלמעלה (שבנוי ומשוכלל למעלה²⁸) שמתלבש במקדש גשמי שלמטה, כך שנעשה מקדש אחד – גשמי ורוחני גם יחד.

ד. הטעם והכוח לזה ש"לקו בכפליים" ו"מתנחמים בכפליים" הוא, מכיוון שחורבן ובניין בית־המקדש תלוי בעבודת האדם שגם היא כפולה – "מצוותיה כפולות" (והעדר קיומם הוא כפול, "חטאו בכפליים"):

כאשר עבודת בני־ישראל היא בשלימות נשאר בית־המקדש בשלימות, ו"מפני חטאינו" הוא חרב. ויתירה מזו: בית־המקדש משקף את כללות עבודת האדם – לעשות לו יתברך דירה בתחתונים²⁹, שכל העולם כולו יהיה מקום ראוי להשראת השכינה (בדוגמה ל"ושכנתי בתוכם" במקדש), עליידי העבודה בתורה ומצוות, שמזככים וממשיכים בגשמיות העולם קדושה ורוחניות, עד שנעשית דירה לו יתברך.

עולם הזה הגשמי נברא באופן שהעולם (מלשון העלם והסתר) מסתיר ומעלים על אלוקות היינו שאלוקות היא כדבר נוסף לעולם). עליידי עבודת בני־ישראל בתורה ומצוות, המלוכשים בתוך דברים גשמיים, מחדירים אלוקות (כוח וחיות רוחני) בגשמיות העולם, עד שעושים את העולם (תחתונים) דירה לו יתברך – דירה אחת ויחידה, דירה כפולה, גשמית ורוחנית גם יחד: דירה גשמית (תחתונים), שאלוקות (רוחניות) שורה שם בגלוי – עד שהקב"ה עצמו (לו יתברך) נמצא שם בגלוי, בכל עצמותו.

ועניין זה נעשה עליידי העבודה בתורה ומצוות, ש"מצוותיה כפולות": שלימות קיום המצוות היא כאשר פעולת המצווה היא כפולה, פעולה אחת ויחידה שמכילה בתוכה שני עניינים: פעולה גשמית עם דבר גשמי (שהרי המצוות מלוכשות בדברים גשמיים, תפילין בקלף גשמי וכיוצא בזה, וקיומן הוא בכוחות גשמיים), ויחד עם זה – כוונת המצווה, הכוונה הרוחנית בידיעה וברגש האדם

(26) בשלח טו,ז.

(27) זח"א כח,א.

(28) רש"י ותוס' סוכה מא, סע"א.

(29) ראה הניא פל"ו.

בית־המקדש כולו וכל חלק ממנו (לא היה מורכב משני חלקים – חלק גשמי וחלק רוחני, אלא כל כולו) היה בית גשמי שהוא מקדש (רוחני) לה' – "ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם"¹⁹.

וגם בניין המשכן והמקדש לא היה באופן כזה שקודם הביאו את הדברים הגשמיים ובנו את המקדש ולאחרי זה הם נעשו כלי לרוחניות, אלא כבר בלקיחת תרומת המשכן ("זהב וכסף ונחושת גו" וכל י"ג ט"ו) הדברים הגשמיים) היה צריך להיות, כציווי התורה, באופן ש"ויקחו לי תרומה – לי לשמי"²⁰ (רוחניות). וכמו כן בנוגע לעשיית המשכן: "ועשו לי מקדש – לי לשמי"²¹.

ועל־אחת־כמה־זכמה לאחר גמר עשיית המשכן והמקדש שהביאה להשראת השכינה – שאז נראה בגלוי כיצד כל מציאות המשכן והמקדש היא כפולה – גשמי ורוחני גם יחד: בניין גשמי וכלים גשמיים שיש בהם "ושכנתי בתוכם" בגלוי²² [ועד שגם לאחר חורבן בית־המקדש "בקדושתן הן עומדין", כי "שכינה אינה בטלה"²³]. ועל דרך זה גם בעבודה במקדש, שעיקרה עבודת הקרבנות, שהיתה עליידי הקרבת בהמות גשמיות "לשמה" – לשם שישה דברים²⁴ כו'.

על־פי זה מובן מה שחורבן בית־המקדש היה חורבן כפול (לקו בכפליים): אין הכוונה לשני שלבים ודרגות בחורבן, אלא חורבן אחד שיש בו תוכן כפול²⁵: חורבן גשמי ורוחני בבת אחת; ולכן גם הנחמה על זה היא נחמה בכפליים: "נחמו נחמו", דהיינו לא שתי נחמות שונות ("נחמו עמי נחמו עמי"), אלא נחמה כפולה – נחמה גשמית ורוחנית בבת אחת, ובלשון המדרש: "נחמוה עליונים נחמוה תחתונים" יחד. ועד – בשלימות

(19) תרומה כה,ח.

(20) ר"פ תרומה ובפרש"י.

(21) פרש"י תרומה כה,ח.

(22) ולא כמו שאר דברים גשמיים בעולם, דהגם שיש בהן חיות רוחנית – ה"ז לא בגלוי, ועכ"פ הרוחניות והגשמיות הם לא באותו גילוי, עד שבגלוי – הגשמיות והרוחניות הם כמו שני דברים נפרדים, משא"כ הבהמ"ק הוא בית אחד כפול מרוחניות וגשמיות בגלוי.

(23) רמב"ם הל' ביהב"ח פ"ו הט"ז.

(24) זבחים מו,ב – במשנה. וש"נ.

(25) ולפי הפירוש שהלקו (ונחמה) בכפליים קאי על בית ראשון ועל בית שני – ראה 'התועדויות' תש"נ ח"ד עמ' 123 הערה 62.

בקיום המצווה, לקיימה לשמה.

וכשם שהעולם ככלל הוא עולם גשמי שצריכים לגלות בו את הנשמה הרוחנית (אלוקות), כן הוא גם באדם (עולם קטן זה האדם³⁰) המורכב מגוף ונשמה, שצריך שיהיו שניהם באופן של מציאות אחת (עד שלא ייתכן להפריד ביניהם, שחלק זה שייך לגוף וחלק זה – לנשמה).

כך גם עבודת האדם צריכה להיות עם גופו ונשמתו גם יחד, על-ידי זה שמשתמש בגופו ובכוחותיו הגשמיים ככלים לכוחות הרוחניים של הנשמה, בכך שמקיים תורה ומצוות באופן כפול כנ"ל, ועל-ידי זה פועל שכל מציאותו היא מציאות אחת ויחידה שעובדת את הקב"ה באופן שהוא כפול – בנשמתו וגופו גם יחד. ועל-ידי זה גם מגלה בגשמיות העולם את "נשמתה", האלוקות (הכוונה אלוקית) שבעולם, אלקים בגימטרייה הטבעי³¹.

והפירוש בזה הוא, לא רק שיהודי צריך לעבוד את ה' בין בנשמתו ובין בגופו, שבכך אין כל חידוש – כיוון ש"אני נבראתי לשמש את קוני"³², והרי "נבראתי" כולל הן את נשמתו והן את גופו (וכמו כן בעולם – "כל מה שברא הקב"ה בעולמו לא בראו אלא לכבודו"³³, בראו – הן הנשמה והן הגוף); החידוש ב"מצוותיה כפולות" הוא – ששלימות עבודת ה' היא, לא בכך שקיימים אצלו שני אופני עבודה שונים (אופן אחד בנשמתו, ואופן אחר בגופו)³⁴, אלא שאצלו ישנה עבודה אחת, שהיא כפולה – בגשמיות ורוחניות גם יחד.

ה. וקיום המצוות בשלימות באופן של "כפולות" – הוא בשני הקצוות:

המצוות שעיקר קיומן הוא ברגש הלב וידיעה

(30) ראה תנחומא פקודי ג. תקו"ז תס"ט (ק,א). ועוד.

(31) ראה סד"ה נחמו (בסה"מ אידיש) שהפירוש ב"מצוותיה כפולות" הוא – שכל מצווה יש לה פעולה כפולה: זיכרון האדם וזיכרון העולם. וכאן נתבאר, שזיכרון זה עצמו (באדם ובעולם) הוא באופן כפול, של הנשמה וגוף יחד (ולא כמו ב' עבודות נפרדות).

(32) משנה וברייתא סוף קידושין.

(33) אבות ספ"ו.

(34) ולהעיר מב' דרגות וסוגים בעבודה – עובדי ה' בנשמתם, עובדי ה' בגופם (ראה המשך תרס"ו עמ' קנו ואילך. סה"מ תש"ח עמ' 210 ואילך).

בשכל (רוחניות) – צריך יהודי לקיימם באופן שישפיע גם על הכלים והאיברים הגשמיים שבגוף, עד לחלקו (הגשמי) בעולם, ולא רק שעבודתו מושפעת מהמצווה, אלא ששניהם יחד (החלק הגשמי והחלק הרוחני של המצווה) נעשים מאוחדים בתור עבודה אחת.

כמו מצוות התפילה – שהיא (בעיקר) עבודה שבלב (איזו היא עבודה שבלב זו תפילה³⁵), וכן גם מצוות התלויות בלב, אהבת ה', יראת ה': רגש הלב (על דרך הרגיל) הוא רגש רוחני, שלא פועל בהכרח שינוי והזזה בגשמיות הלב; אולם שלימות מצוות "ואהבת את ה' אלקיך בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאדך"³⁶ היא, שנוסף לרגש והכוונה שבלב, תחדור האהבה ותפעל שינוי והזזה גם בבשר הלב הגשמי, רגש האהבה לה' שהוא גם גשמי – שמרגיש כיצד ליבו משתוקק ובווער כאש (כרשפי אש) באהבה לקב"ה; ליבו דופק בגשמיות ביראה ופחד מפני הקב"ה. עד שנעשית אהבה אחת ויחידה – רגש רוחני יחד עם הזזה גשמית של הלב [כולל ונוסף על עניין "בכל לבבך – בשני יצריך"³⁷]: עד שמשפיע וחודר ל"בכל מאדך – בכל ממונך"³⁷, חלקו בעולם.

ועל דרך זה במצוות תלמוד תורה, ומצוות התלויות בשכל ומחשבה, שבזה החידוש גדול יותר:

שכל הנו עדין ורוחני יותר מרגש; ריחוק השכל מגשמיות גדול יותר מאשר ריחוק הרגש מגשמיות³⁸. כפי שהאדם מבין זאת בפשטות מעצמו: כאשר יש לו רגש בלב, אזי הוא חש לפעמים תזוזה ותנועה בליבו (נוסף על כך שהלב מתנועע בתמידות); מה שאין-כן כאשר מבין סברא, אין זה מביא לתזוזה במוחו הגשמי (שכן המוח הוא "קר", ובכלל אינו מתנועע).

שלימות לימוד התורה (ומכך נשתלשל גם במחשבה והתעמקות בשכל בכלל) היא, כאשר השכל והמחשבה הם ביגיעה והתעמקות כזו שפועלת שינוי ותזוזה גם במוחו הגשמי, וכמבואר בספרי רפואה (הובא בחסידות) שעל-ידי העמקה

(35) תענית ב.א.

(36) ואתחנן ו.ה.

(37) ברכות נד.א.

(38) ראה תניא פל"א (נד, סע"א).

בשלב מאוחר יותר לגרוע, ויש לציין כמה:

א. ב'פרדס יוסף' על הפסוק תולדות כז, מ הביא מה'חתם סופר' (תולדות ד"ה והיה כאשר תריד): "והיה כאשר תריד – הוסיף מצוה אחת על תרי"ג מצוות – ופרקת" [עול הקב"ה והמצוות]. ופירש בזה הפסוק (קהלת ז, טז) "אל תהיה צדיק הרבה ואל תרשע הרבה" – והדברים מתפרשים שם (אם כי לא בפירוט) שהוא מעין הפסוק "לא תוסיפו ולא תגרעו", שקדימת ה'צדיק הרבה' מביאה להמשך ח"ו.

ב. ידוע הכלל על הפטור מדבר ועושהו שנקרא הדיוט – וביארו האחרונים, שכיון שעושה דבר שאינו מחויב בו, שוב אין ניכר בו שכאשר מקיים מצוה עושה כן מפני שמחויב – כתב סופר גיטין ו.ב. וראה אנציקלופדיה תלמודית כרך כח (עמ' תמב"ג) ערך כל הפטור (גדרו וטעמו). ונמצא, ההוספה גורמת לגרעון – אחר כך – במה שכן מחויב.

ג. משלו של המגיד מדובנא [ר"י קראנץ – אודותיו ומשליו ראה תורת מנחם כרך מח עמ' 428 בשולי הגיליון; התוועדות תשמ"ב כרך ג' עמ' 1336], שאם אפשר להוסיף – אפשר גם לגרוע וכו': לאחד שהשאל מחבירו כלי והחזיר לו שנים באומרו שזה הוליד שנים. וכן ביום שני, ולבסוף השאל לו כלי זהב, ולא החזיר וטען שהכלי מת. והסביר: אם כלי יכול להוליד – הוא יכול גם למות כו'.

מקור שלא להיפרד פעמיים

בחודש מרחשון תשי"ז כתב כ"ק אדמו"ר (היכל מנחם כרך ג' עמ' 10):

ידוע מכ"ק מו"ח אדמו"ר שאין לקחת פרידה ב' פעמים.

כמו כן בכ"ט כסלו תשכ"ד (תורת מנחם כרך לח עמ' 338) אמר הרבי שיחה לתלמידים השלוחים, ושם בתחילתה:

אין בנוהג להיפרד פעמיים. אבל מקודם [=

'חידות' פרטית לכל אחד ואחד] היה זה בתור פרט.

ועתה – בתור כלל, כולם ביחד כו'.

[ולהעיר על-דרך-זה מ'דרשות חתם-סופר'

(רסו, א) שהנוסע לא יחזור מדרכו אחר שכבר נטל

רשות מאת המלווה אותו, עיין שם].

ויש לבאר המקור להוראה זו, שלכאורה בהשקפה ראשונה מצינו בגמרא מעשה לסתור – והוא במה שכתוב במסכת מועד קטן ט, א: "ר' יונתן בן עסמי' ורבי יהודה בן גרים תנו פרשת נדרים בי ר' שמעון בן יוחאי, איפטור מיניה באורתא. לצפרא הדור וקא מפטרי מיניה. אמר להו ולאוי איפטרינו מיני באורתא? אמרו ליה למדתנו רבינו תלמיד שנפטר מרבו ולן באותה העיר צריך ליפטר ממנו פעם אחרת, שנאמר 'ביום השמיני שלח את העם ויברכו את המלך' וכתוב 'וביום עשרים ושלשה לחודש השביעי שלח את העם' – אלא מכאן לתלמיד הנפטר מרבו ולן באותה העיר צריך ליפטר ממנו פעם אחרת" [ושבחם רשב"י ואמר (על אמירתם זו) "הללו אנשים של צורה הם"].

אמנם עיין ברמ"א (רמב, טז בהגה"ה): "הנפטר מרבו ונטל ממנו רשות ולן בעיר צריך לחזור וליטול ממנו רשות, ודוקא שלא אמר לו מתחלה שרוצה ללון בעיר אבל אם הגיד לו בשעה שנטל רשות אין צריך לחזור וליטול ממנו רשות.

[בש"ך השיג עליו: "דמשמע דפשטא דקרא שלקחו רשות משלמה .. מוכח דבכל ענין צריך לחזור וליטול רשות .. מנא ליה לחלק וצריך עיון". אך הט"ז יישב את – דברי הר"ן שהם המקור לפסק-דין – הרמ"א וקבע: "ונמצא הכל נכון בס"ד"].

וכ"ק אדמו"ר מוהרי"צ למד: א. שדברי הרמ"א "אין צריך לחזור וליטול ממנו רשות" לאו רשות הם, אלא אדרבה הם לכתחילה ש"אין לקחת פרידה ב' פעמים". ב. בעומק יותר – ועיקר: מתמיתה רשב"י "ולא איפטרינו מיני באורתא" [אלא שתשובתם היתה, כפי שהבין הרמ"א בדבריהם, שהאירוע שלהם היה חריג, היינו "שלא אמר לו מתחילה שרוצה ללון בעיר", וכאן חלים דבריו הקודמים של רשב"י] אנו רואים שאין זו הנהגה נכונה להיפרד פעם שנייה!

* * *

ויש להוסיף:

שמעתי ממי שמע מהרה"ח הרה"ת ר' רפאל נחמן הכהן ז"ל שפעם אמר לו כ"ק אדמו"ר: למרות שאין נפרדים פעמיים – מכל מקום פארט געזונטרהייט [=סע לשלום] כו'.

לא תוסיפו ולא תגרעו

במספר הזדמנויות התייחס הרבי לסדר הציווי בפסוק (ואתחנן ד, ב) "לא תוסיפו ולא תגרעו", וכך צוטט ב'ספר היובל קרנות צדי'ק' (עמ' רעו):

וידוע פירוש גדולי ישראל בסדר הציווי "לא תוסיפו ולא תגרעו" – דההצעה דתגרעו – מתחילה וקדם לה ההצעה דתוסיפו.

על עניין זה בהרחבת יתר דיבר הרבי בשיחת מוצאי שבת קודש פרשת מקץ נר ח' דחנוכה תשמ"ו (התוועדות תשמ"ו כרך ב' עמ' 184-185):

...שקלא וטריא בכללות ענין ההוספה בעניני יהדות: מצד אחד – ישנו ציווי בתורה "לא תוסיפו", ועד כדי כך, שכאשר התורה מזהירה ושוללת הן ענין של הוספה והן ענין של גרעון – הקדימה התורה את האזהרה "לא תוסיפו" לפני האזהרה ש"לא תגרעו", שזוהי מובן עד כמה צריכה להיות הזהירות בענין של הוספה!

ובהקדם ביאור הדבר, דלכאורה, הקדמת האזהרה "לא תוסיפו" לפני "לא תגרעו" היא היפך השכל, שהרי ענין ה'תגרעו' חמור הרבה יותר מאשר ענין ה'תוסיפו'!

ומבואר במפרשים (ראה כלי יקר על הפסוק ועוד, וראה גם פרש"י בראשית ג, טעם שכלי לדבר – שענין "תוסיפו" (נוסף לכך שהוא רגיל יותר, הרי הוא) מוהו גם התחלה ואפשרות לענין ה'תגרעו':

כאשר היצר, "מלך זקן וכסיל" (קהלת ד, ג ובפרש"י), רוצה להכשיל יהודי בענין של "תגרעו" – אינו יכול לבוא אליו ולומר לו: עבור על רצונו של הקב"ה ותגרע בקיום מצוה פלונית, שהרי יודע שלא ישמע אליו, מכיון שבטבעו "רוצה הוא לעשות כל המצוות" (כפס"ד הרמב"ם הל' גירושין ספ"ב).

מה עושה, אפוא, היצר הרע, בהיותו "חכם באומנותו" – לכל לראש אומר לו להוסיף בעניני התורה, אין לך להסתפק בציווי התורה – אומר לו היצר – אלא עליך להוסיף עוד יותר, "תוסיפו". ולאחר שהרגילו בענין "תוסיפו" – מוסיף ואומר לו: רואה אתה שציווי התורה אינם בדיוק ובדוקא, והראיה, שהתנהגת משך זמן באופן של הוספה על ציווי התורה, כפי המתחייב בשכלך, ומכיון שכן, הרי כשם שיכול הנך להחליט על-פי השכל להוסיף בציווי התורה, כמו כן יכול הנך להחליט על פי השכל

לגרוע בציווי התורה.

[וכידוע פירוש המוסר בדברי הגמרא (שבת קה, ב. נדה יג, ב) "כך היא אומנותו של יצר הרע, היום אומר לו עשה כך ולמחר אומר לו עשה כך, עד שאומר לו לך ועבוד עבודה זרה" – ש"תחילת הזדווגות היצר הרע אל האדם שמסכים לו על כל אשר יעשה, שאומר לו מה שעשית כך וכך הוא ראוי ונכון", "עשה כך", היינו שהיצר הרע מסכים ומעודד אותו על הענינים הטובים שעושה, באומרו "עשה כך", וזוהי ההכנה שאחר-כך יוכל לבוא ולומר לו "לך ועבוד כו'"].

ולכן, לכל לראש יש להזהיר על ענין "לא תוסיפו", ובדרך ממילא, יהיה נקל יותר להזהר גם ב"לא תגרעו"...

[והשווה גם לקוטי שיחות כרך כב עמ' 288; שיחת י"א ניסן תשל"ז; ועוד].

בפעם אחרת חזר הרבי שוב על תוכן ביאור זה (התוועדות תשמ"ט כרך א עמ' 85-86), תוך שימוש בפסוק (ישעיה ד, ו) "וסוכה תהיה לצל יום גו' ולמחסה ולמסתור מזרם וממטר":

בדיוק הלשון "זרם" ו"מטר" (ולא גשם וכיוצא בזה) נרמזו חסרון או הוספה ביחס לרמ"ח מצוות עשה (שבהם עיקר עבודת ופעולת האדם):

"זרם" (רמ"ז) – רמ"ח חסר א', היינו חיסרון ברמ"ח מצוות עשה, ו"מטר" (רמ"ט) – רמ"ח יתר אחד, היינו, הוספה על רמ"ח מצוות עשה.

עד כאן מדברי הרבי, והוא מתורתו של אביו – הרה"ק ר' לוי יצחק – הובאה בשיחת שמחת בית השואבה תשי"ד (תורת מנחם כרך י"ד עמ' 61), וראה גם רשימות' חוברת קטו עמ' 11.

* * *

והנה בדעת זקנים מבעלי התוספות פירש "שאם תוסיפו [זה עצמו גורם ל]תגרעו, דכל המוסיף גורע".

ולאור זה יש לפרש גם את דברי הגמרא במגילה ב, א: דאי סלקא דעתך, אנשי כנסת הגדולה [רק] ארבעה עשר וחמשה עשר [שנתפרשו במגילת אסתר] תקון, אתו רבנן ועקרי תקנתא דתקינא אנשי כנסת הגדולה [?]. כלומר: אם קוראים במגילה ב"א, י"ב או י"ג – לא קוראים ביום י"ד כעיקר הדין. נמצא שההוספה עצמה גרמה ל'תגרעו'! דוגמאות נוספות מצינו, שכאשר מוסיפים באים

בשכל נעשים יותר חריצים במוח הגשמי, וזה מרחיב את המוח הגשמי ונותן אפשרות להבנה עמוקה ורחבה יותר. היינו, שנעשית מצווה ופעולה כפולה – השכל והמוח הגשמי ביחד לומדים תורה.

ויתירה מזו: שלימות לימוד התורה צריך להיות באופן ש"ערוכה בכל רמ"ח איברים" (שכך פועלים בלימוד התורה שתהיה "משתמרת"³⁹), וכמנהג ישראל – שבעת לימוד התורה, ועל דרך זה בעת התפילה⁴⁰, מנענעים את עצמם (את הגוף הגשמי) "על שם כל" עצמות⁴² תאמרנה⁴³, אף שלכאורה תנועת הגוף מבלבלת להתעמקות ולהתעסק בדבר שכל. יתירה מזו: אפילו תלמידים לפני רבם מתנועעים, אף-על-פי ש'מורא רבך כמורא שמים'⁴⁴, ועל דרך זה בשעת התפילה כאשר עומדים כעבדא קמיה מרא [מאן דמחוי במחוג קמי מלכא כו' הרי זה מרידה במלכות]⁴⁵, ועל-אחת-כמה-וכמה לעמוד לפני מלך ולהתנועע... – מכיון ששלימות לימוד התורה ועבודת התפילה היא כאשר היא חודרת ופועלת גם בגוף הגשמי (עד – על דרך מנפשיה כרע'⁴⁶).

וכן הדבר גם לאידך גיסא: המצוות (רוב המצוות) שעיקר קיומן הוא בגשמיות, במעשה בפועל – השלימות היא כשישנה בהן גם כוונת

39) עירובין נד, רע"א.

40) שו"ע אדה"ז א"ח ס"ו ס"ח. ושם הובא זה גבי קריאת התורה ותפילה. ובכ"מ הובא מנהג זה גם גבי לימוד.

41) תהילים לה, י.

42) להעיר, שבהגוף, ג' עניינים בכלל: גידים, שבהם הדם הוא הנפש; למטה יותר – בשר שהוא רך; ולמטה יותר – עצמות שהם קשים שבהם מודגש יותר ה"גשמיות" שבהם. והחידוש דכל עצמותי תאמרנה, שהאמירה דתורה ותפילה פועלת גם בהעצמות.

43) שו"ע אדה"ז שם גבי תפילה, ולהעיר שבתניא שם הובא כתוב זה גבי תורה.

44) אבות פ"ד מ"ב.

45) חגיגה ה, ב.

46) ירושלמי ברכות פ"ב סה"ד. תוד"ה עיון – שבת קיח, ב.

המצווה לשמה. כמו במצוות הצדקה – כללות כל המצוות: אף-על-פי שעיקר המצווה היא נתינת הצדקה במעשה בפועל, שפעולתו היא "החיית נפש העני", שבזה לא חשובים כוונת הנותן, הידיעה וההרגש שלו בזה, ועד שהמאבד סלע ומצאה עני כו' הרי המאבד קיים מצווה צדקה⁴⁷, אף-על-פי שאין לו בזה שום כוונה ודעת (ואדרבה – ייתכן שאם היה יודע מזה, לא היה מעוניין ליתנו לצדקה) – מכל מקום, שלימות מצוות הצדקה היא כשישנה בזה הכוונה, הידיעה והרגש האדם, בסבר פנים יפות וכו', כמבואר בהלכה הדרגות במעלת הצדקה⁴⁸.

1. ומזה מוכן, ש"חטאינו" (שבגללם הרי "גלינו מארצנו") היה חטא כפול – חסרון (חטא מלשון חסרון⁴⁹) הן ברוחניות והן בגשמיות, ולכן גם החורבן והגלות (תוצאת החטא) כפולים – "לקו בכפליים", הן ברוחניות והן בגשמיות (בין באדם ובין בעולם⁵¹), בין בבני-ישראל – שנשלחו לגלות, ובין באלוקות כביכול – שהקב"ה נמצא כביכול בגלות⁵⁰;

ועל-ידי זה שיש בבני-ישראל קיום המצוות, "מצוותיה כפולות", נעשה נחמה בכפליים – נחמו נחמו עמי", נשמה בגוף, בגשמיות וברוחניות גם יחד, "נחמוה עליונים נחמוה תחתונים", עד לשלימות שבזה – בכניין בית המקדש הכפול, כנ"ל.

(קטעים מהתוועדות שבת קודש פרשת ואתחנן, נחמו, י"ג

במנחם אב ה'תש"נ. התוועדות תש"ג,

כרך ד, עמודים 121-116 – תרגום מאידיש)

47) ספרי תצא כד, יט.

48) רמב"ם הל' מתנות עניים פרק י'.

49) לקו"ת מטות פב, א. ובכ"מ.

50) ראה ד"ה נחמו בסה"מ אידיש שם. תרכ"ו והמשך תער"ב שם. ובמ"א נתבאר (אוה"ת פרשתנו עמ' ב"ד ואילך. נ"ך עמ' א"רטו. ד"ה נחמו תרס"ט, עת"ר, תער"ב) שהכפל "נחמו נחמו" קאי על בחי' מקיף ופנימי והתחברות שניהם, עיי"ש. ובהמשך תער"ב שם מבאר בזה דברי רש"י דלעיל הערה 16.

משיח צדקנו יודה למחישים את בואו

לקיים שליחות הדור

כ"ק מורי וחמי אדמו"ר נשיא דורנו הכריז - בשעתו אז - "לאלתר לתשובה לאלתר לגאולה", והודיע, שכבר נסתיימה כל העבודה, ולא נותר אלא "לצחצח הכפתורים", ו"עמדו הכן כולכם" לקבלת פני משיח צדקנו. ועל אחת כמה וכמה לאחר שיעברו כמה עשרות שנים מאז הכרזה זו. ובמילא, דבר ברור הוא שדורנו זה הוא דור האחרון של הגלות, ודור הראשון של הגאולה - דוגמת הדור שנכנס לארץ לאחר חמשה עשר באב שבו "כלו מתי מדבר", ואז נעשו "כולם שלמים ועומדים להיכנס לארץ... מאותן שכתוב בהן (בפרשתנו) חיים כולכם היום".

ולכן בעמדנו בסמיכות ממש לחמישה עשר באב, שבו מודגש ביותר שנמצאים בסיום הגלות ד"מדבר העמים", ו"עומדים להכנס לארץ", באופן של גאולה נצחית שאין אחריה גלות - צריכה להיות הדגשה והוספה מיוחדת בכל הקשור לקירוב הגאולה, כולל ובמיוחד - הציפייה, הבקשה והתפלה על הגאולה - על דרך ובדוגמת תפלת משה, תקט"ו תפילות, כדי לפעול הכניסה לארץ באופן של גאולה נצחית.

על כל אחד ואחת לעשות חשבון צדק בנפשו: מה עשה עד עתה לקירוב הגאולה!...! ובפרט עלידי ההתבוננות שמשיח צדקנו עומד ומצפה בקוצר רוח לגאול את ישראל - כמובן מדברי הגמרא שאינו מתיר שני נגעים ביחד שלא יתעכב כדי קשירת שני נגעים, כמוזכר לעיל - לאחר שכל אחד ואחד ישלים את התלוי בו להחיש את ביאת המשיח, ומכיוון שמשיח צדקנו בכבודו ובעצמו עומד וממתין לפעולה שלו, הרי מובן גודל האחריות המוטלת עליו, ביחד עם גודל הזכות בו, שלכן, כשיבוא משיח צדקנו בקרוב ממש, יודה לכל אחד ואחת על פעולתו להחיש ביאתו, ולא רק הודיה בלבד, אלא יוסיף ויתן מענייניו, הן עניינים רוחניים, החל מלימוד התורה, "תורה חדשה מאתי תצא", והן עניינים גשמיים, ש"הטובה תהיה מושפעת הרבה וכל המעדנים מצויין כעפר".

ועניין נוסף המודגש ביותר בדורנו זה - עבודת השליחות לפעול על הזולת:

כ"ק מורי וחמי אדמו"ר נשיא דורנו - "הנשיא הוא הכל", "לב כל קהל ישראל" - הטיל על כל אחד ואחת מאנשי הדור שליחות קדושה להיות "נר להאיר", להאיר אחרים, "נר ה' נשמת אדם", דכל אלו הנמצאים בסביבתו (נוסף על בני ביתו כו'), ובכל מקום שידו מגעת, שיאירו ב"נר מצוה ותורה אור", אשר על-ידי זה מבטלים את חשכת הגלות ומביאים את אור הגאולה.

ופרטי הדברים דעבודת השליחות - הלא הם כתובים בריבוי אגרות קודש שלו, בשחותיו ובמאמריו כו', וצריך להיות ש"קריינא דאיגרתא איהו להוי פרוונקא", למלא את השליחות מתוך מסירה ונתנה (דוגמת המסירות נפש דפינחס), על-ידי הפצת התורה, כולל ובמיוחד פנימיות התורה כפי שנתבארה בתורת החסידות, בחינת היחידה שבתורה, שעל-ידי זה מגלים בחינת היחידה שבכל אחד ואחת מישראל (האנשים הנשים והטף), ניצוץ משיח, ועד להתגלות בחינת היחידה הכללית - משיח צדקנו.

(מהתועדות שבת קודש פרשת ואתחנן תשמ"ח: התועדות תשמ"ח, כרך ד, עמ' 154-155)

המקור להוראה שלא להיפרד פעמיים

"שמח בחלקו" ברוחניות - מעלה או חיסרון? • מה החשש הגדול והצורך להזהיר ש"לא תוסיפו"? מדוע הוא קודם ל"לא תגרעו", ומהו הרמז לכך בפסוק? • הקשר בין סיפור הגמרא על תלמידיו של רשב"י ופרידתם ממנו, להוראת הרבי הרי"צ שלא להיפרד פעמיים • פרק נוסף בסדרת 'סודתו בהררי קודש'

"שמח בחלקו" ברוחניות?

בהיום יום ל' סיון נאמר:

בגשמיות 'שמח בחלקו' הוא בעל מעלה גדולה ביותר... ברוחניות - 'שמח בחלקו' הוא החסרון הגדול ביותר, והוא יורד ונופל רחמנא ליצלן. ויש להצביע כסמך, על לשונו של בעל 'חובת הלבבות' שער הכניעה פרק עשירי: "אבל תועלת הכניעה בעניני העולם הזה והעולם הבא הם ששה דברים... ואשר בעניני העולם הזה, אחד מהם שישמח בחלקו...".

אמנם יש מקום להעיר, כי לכאורה בהשקפה ראשונה קיימת סתירה לדברים הללו, ממאמר רבינו הצמח צדק בשם כ"ק אדמו"ר הזקן (נדפס בספר 'מגדל עז' (להר"י ש' מונדשיין) כפר חב"ד תש"מ, עמ' תטז), שם נאמר כדלהלן:

"תשובה כללית לידידי נפשי בעסק העבודה שרבים צועקים על המחשבות זרות, והתהוות הסיבה - הגדלות שבהם, שאין שמחים בעבודתם ולא די להם כ"אם גדולות ונפלאות מהן, כי הגה כלל בתורה להיות שמח בחלקו גם בעסק התורה והעבודה ויהנה ממנה, מה שאין כן אם אינו נהנה ושמח והנפש רוצה ליהנות, מתאוה תאוה, והן הן

המחשבות זרות מפני שאינו שמח בחלקו ועבודתו ורוצה בגדולות ונפלאות ממנו דוחין אותו... וודאי מהראוי לומר מתי יגיעו מעשי למעשי אבותי ואפילו הכי יהיה שמח בחלקו של עכשיו, ובשמחה של מצוה זו יזכה לגדולה ממנה... כשישמח במעשיו יהיה כבוד ה' לעולם".

לכאורה, מה שכתב ש"כלל בתורה להיות שמח בחלקו גם בעסק התורה והעבודה" סותר לנאמר ב'היום יום' ש"שמח בחלקו ברוחניות הוא החסרון הגדול ביותר!?"

התשובה נמצאת בהמשך המאמר (המצוטט לעיל) ש"מהראוי לומר מתי יגיעו מעשי למעשי אבותי", היינו שהכיוון והמטרה של אופן זה ב'שמח בחלקו' ברוחניות - הוא המשך העלייה ברוחניות ו'מעלין בקודש', אם כן זהו ודאי היפך "שמח בחלקו" בגשמיות, שמשמעו דריכה ועמידה במקום אחד.

הדבר תואם לפתגם רבותינו, שכשם שצריך לידע חסרונות עצמו כך צריך לידע מעלות עצמו, כך שלמרות שידיעת המעלות העצמיות עלולה להעניק תחושת "שמח בחלקו" ו"שישו בני מעי", הרי מטרת ותכלית ידיעה זו היא - המשך התעלותו ועבודתו של האדם עם עצמו ועם הזולת.